

891.99

U-66

W. S. S. S. S.

1826/41

91.71-3

U-69

ՓԵՏՊՈՐ ՍՈՒՑՅՈՒՐ

84.

ՈՍԿԷ ՄԱՆԴՈՒԽԻ

ՌՈՒՍ ՆՈՐԱԳՈՅՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

№ 6

«Նկնշո՛ւ ջախջախած են երջանկութեան
թեւերը», Կ. Մօրզգուլայի, Թարգմ. Յա-
կովբ Գենջեանի, 12 էրես, գինն է 3 Կ.

881.71

U-66

18 NOV 2011

ՌՈՒՄ ՆՈՐԱԳՈՅՆ ԳՐՈՂՆԵՐ

ՓԵՌԴՈՐ ՄՈԼՈՔԱԻՆ

በሀፋይ ሀላፊነት በኩል

Թարգմ. Յակովբ Գեղեցեանի

331

የኮንፍረንስ

Այսպիսով

1911

01 AUG 2013

1268-13

ՈՍԿԷ ՍԱՆԴՈՒՍԲ

Նովելա Փետրոս Սոլոգուբի

Մօր մահւան օրից սկսած, Լէօնիդը չէր կարող և չէր էլ ուզում սփոփւել, և ծանրանում էր նորա վերայ անբաժան թախիծը, այնպէս անհամապատասխան նորահասակին, — նորան միայն օրերս լրացաւ տասնևհինգ տարին: Անցաւ արդէն մի քանի ամիս այն օրից, երբոր ձմեռայ վերջին օրւայ հաււող ձիւնի վրայով յուղարկաւորութեան կառքը դանդաղ շարժւում էր հին պապական տան սանդուխքից, հին կեճի ծառուղու միջով, ուղեկցութեամբ ազգականների, բարեկամների և ծանօթների ամբոխով, կառքը շարւում սև ու սպիտակով, մուգ գոյնի և ահարկու, տանելով նեղւածք դազադի մէջ անշունչ,

սիրեցեալ և թանկագին մօրը, — և սակայն, ինչպէս մահաւան թախիծի առաջի օրը, պղտորւած և տխուր էր Լէօնիդը և ոչ մի բան նորա երեսից ժպիտ չէր քաղում, և ոչ մի բան նորան ոչ մի անգամ չէր ուրախացնում: Ոչ մի բան!

Ամեն օր, վաղ առաւօտեան իջնում էր նա պարտէզ լայն քարէ սանդուխքով, և նստում էր նստարանի վերայ, որ դրւած էր սանդուխքի վարի հրապարակում: Նայում էր նա այդ մոխրագոյն բարձր սանդուխքին, որի վրայով այնպէս դանդաղ և տխուր տանում էին այն ժամանակ սեւազգեստ մարդիկ սպիտակ դազաղը, — նայում էր, մտաբերում էր, երեւակայում էր ինչ որ տխուր բան: Երբ որ անհրաժեշտ էր պարապել մի ինչ որ բանով, նա վշտով և ակամայ թողնում էր իւր սիրած տեղը և յետոյ նորից շտապում էր բարձր սանդուխքի ստորոտը:

Բլուրի վերայ կանգնած էր մի հին, մեծ

տուն, — նա այժմ բոլոր իւր կալւածքով պատկանում էր Լէօնիդին: Երկար քարէ սանդուխքը իջնում էր ներքեւ, դէպի հին կեճի ծառերով ճեմելին և դէպի ուրախ կանաչադարդ պարտէզը: Մոխրագոյն քարից էին հղկւած նորա ճաղաշարքի սիւնեակները, և նա ընկած էր սարի վերայ, սառը և տխուր: Այնտեղ, վերևում, որտեղ տան մուտքի մօտ գտնուում էր պատշգամբը, նա դեռ չէր վերջանում, ծուռում էր դէպի տան ձախ կողմը, և զրսից բարձանում էր դէպի բարձր աշտարակը, որտեղից տեսնւում էր հեռու ձգւած լայն շրջակայքը: Համեմատելով տան հետ՝ սանդուխքը խիստ մեծ էր երևում, և նորա քարէ, սառը թախիծը կարծես թէ ծանրանում էր հին տան երկու կացարանների վերայ, և վեր էր ելնում դէպի բարձր աշտարակը, բանալով անթարթ և բարձր երկնքին, իւր վերամբարձ սառը հեքը, իւր աղօտ, յա-

ւիտենական հառաչքը: Երբոր ուրախ ծիրանագոյն երկնքի վերայ խաղում էր երեկոյեան արշալոյսը, կարճատև ուրախութեամբ ականում էին սառը քարէ աստիճանները,—և նորից անոյժ մարում էր նա: Թէ պարզ լինէր երկինքը սանդուխտի և աշտարակի վերայ, թէ մթադնէր մռայլ ամպերի թախծով,—թւում էր միշտ Լէօնիդին, որ աներևոյթ տըխրութեան լրաբերները իջնում էին դէպի նա քարէ աստիճանների ստանութեամբ: Եւ նոցա թեւերը սուր են, երկար և սև, և նոցա աչքերի մէջ բոցալառ խաւար, և նոցա նուրբ ձեռքերում լեփ-լեցուն արտասուսափորներ: Նոցա հայացքները խորը ընկնում էին Լէօնիդի հոգու մէջ,—և չէր ժպտում նա ցերեկին և արեգակին, և չէր ուրախանում հինաւուրց պարտիզի գրկում եռացող խնդութեան և ծիծաղին:

Իզուր բուրում էին, երբնեւրանդին էին տալիս Լէօնիդի առաջ ծաղիկները, պահ-

պանւած, փորձառու հմուտ պարտիզպանի խնամքով,—իզուր երկնակամարը կապտին էր տալիս Լէօնիդի գլխով անամպ օրւայ անվերջ բարձրութեան մէջ,—իզուր ձնգում էին նորա վրայով թեթևաթև թռչունների արագ յանկարծակի ճիչերը և զլւարճալի—ուրախ նոցա ճռողիւնը,—և իզուր գալիս էին Լէօնիդի մօր հետը խօսելու, նորան մխիթարելու և զբաղեցնելու նորա բազմաթիւ ազգականները,—քոյրեր, մօրաքոյրերը,—և նոցա ընկերուհիները, և ժպտում էին նորան անհոգ, ալաւագոյն, հրապուրիչ ժպիտներով, — իզուր! Լէօնիդին ոչ մի բան չէր ուրախացնում, և ոչ մի բան չէր քաղում նորա շրթունքներից ժպիտ:

Նորա ելնա քոյրը ասում էր նորան՝
—Մենք ամենքս սիրում էինք մայրիկին և նորա մուգ-ճաղար աչքերը ջրակալում էին:

—Մենք բոլորս էլ չենք կարող նորան մոռանալ...

Եւ թեթեւ տխրութեամբ մթագնում էր նորա սիրելի դէմքը, — տասնեօթը տարեկան մաքուր սրտով աղչկայ սիրելի դէմքը: — Բայց միթէ մայրիկը, մեր սիրելի մայրիկը, դո՛ւ կը լինէր, եթէ տեսնէր, որ մենք անվերջ վշտանում ենք և լաց ենք լինում?

Եւ պատասխանեց նորան Լէօնիդը՝ — Երբոր ես ծածկում եմ աչքերս, ինձ երևում է, որ այս աստիճանների վրայով մէկը միւսի հետևից գալիս են դէպի ինձ մեր տանից տխրութեան լրաբերներ: Եւ մօտենում են ինձ մէկը միւսի հետևից, և ես տեսնում եմ սև թևերի սուր կտորւածք, և լսում եմ, — իւրաքանչիւրը ասում է ինձ մի դառն խօսք: Եւ նոցա խօսքերի մէջ — նախատինք անարդար կեանքին և փառաբանութիւն սփոփիչ մահւան: Եւ անցնում են: Երբոր ես գալիս եմ այստեղ գիշերը, ես նորից տեսնում եմ նոցա սառը աստիճանների վե-

րայ, սառը լուսնի տակ, — և նոցա զգեստները աղօտ կերպով սպիտակին են տալիս և նոցա աչքերը մթագնած են, և նոցա խօսքերը դառն են, — ~~մի~~ դառն են, բայց և խնդագին են, խնդագին են խընդութեամբ, մահու չափ կճող իմ սիրտը: Եւ ասում էր նորան Ելենան՝

— Նոքա ճշմարտութիւն չեն ասում: Ինչ նշանակութիւն ունի, որ նոքա գալիս են քեզ մօտ մեր հին տանից! Դու չը պիտի հաւատաս նրանց: Նոքա չար հոգու չար պատգամաւորներն են, և խաբուսիկ են նոցա վշտահար հայեացքները, և նոցա տխուր խօսքերը — ստութիւն է: Միթէ դու չը գիտես, որ վաղուց արդէն դատապարտւած է նոցա չար, նեղամիտ ներշնչութիւնների անճշմարտութիւնը?

— Ումնով է դատապարտւած? Երբ? — տըխուր հարցնում էր Լէօնիդը:

Ուշագիւր լսում էր նորա պատասխանը, և յոյս էր տածում լսելու մի ինչոր ան-

վիճելի բան, որ կարողանալ յաղթել իւր
թախիծը: Բայց չէր կարողանում հաւա-
տալ նորան, ինչոր ասում էր, պատաս-
խանելով նորան, Ելենան:

Ասում էր՝

— Միթէ դու մոռացել ես ամենաքաղցր
անունը նորա, որ ծնւեց, որ արդարացի
կեանքը և յաղթի մահը?

Եւ պատասխանեց նորան Լէօնիդը՝

— Նա ծնւեց, և մենք նորան սպանե-
ցինք: Նա ծնւում է, և մենք նորան սպա-
նում ենք: Ո՛հ, զիտեմ, — յայտնագործւե-
ցան հրաշքներ և փառքը, իսկ մեզ ինչ?
Ճանճանում ենք մենք անմիտ և անձև
կեանքի խաւարի մէջ: Եւ ինչպէս չհաւա-
տամ անծայր վշտի սիրելի լրաբերներին,
որոնք իջնում են դէպի ինձ այս մոխրա-
գոյն սանդուխքի սառնութեան վրայով!

Լուեցին երկար:

Եւ հարցրեց Ելենան՝

— Միթէ մենք միայն սպանում ենք?

Տանջւելով ստեղծագործում ենք և ստեղ-
ծագործական սխրագործութեամբ ուրա-
խացնելով ուրախանում ենք:

— Ուրախութիւն չը կայ ինձ համար, —
ասում էր Լէօնիդը:

— Ծանր քարեր կան սրտիս վերայ:

— Ես կը վերցնեմ նոցա, — ասում էր Ե-
լենան:

— Ձեմ ուզում, — պատասխանեց Լէօնիդը:

— Դառն է իմ վիշտը, բայց իմ ուղին
արդար է, և դէպի կեանքն չէ, որ տա-
նում է ինձ նա: Վշտից կմեռնեմ, այս-
տեղ այս մոխրագոյն սալաքարերի մօտ,
այստեղ, անընդհատ իջնող թաղծութեան
լրաբերների ոտերի տակ:

Եւ ահա անընկճելի կամքի արաայայտու-
թիւն ընկաւ Ելենայի հրաշալի դէմքի վե-
րայ, և նորա սև յոնքերը յամառութեամբ
կիտւեցին, և նորա մութ աչքերը սպառ-
նալիքով բարձրացան դէպի հին տունը և
դէպի մոխրագոյն աստիճանները, որոնց

վրայով իջնում էին անտեսանելիները: Նա ասաց՝

—Ոչ, այդպէս չի կարող լինել! Եթէ նոյն իսկ նոքա արդար լինեն, չար և անխնդում, այնուամենայնիւ ին կամքը կը կերպարանափոխի թախծոտ տիեզերքը ոգեւորութեան լուսաւոր տիեզերքի: Ուրախութեան աւետով կը հմայեմ այս ծանր սանդուխքի մոխրագոյն աստիճանները, և նորա տեղը ոսկէ դու կը տեսնես սանդուխք, և այդ սանդուխքով կը իջեցնեմ դէպի քեզ խնդագին աւետաբերութիւններ, մի եթերային շարք աւետաբերութիւնների, լցած խնդութեամբ և խնդացնող: Այն ժամանակ դու, Լէօնիդ, կը հաւատաս արդեօք նոցա և ինձ? Այն ժամանակ կը մխիթարես արեօք դու? Այն ժամանակ կը օրհնես արդեօք դու երկրային, սիրելի էութեան թեթև, քաղցր օդը?

—Այո, — խաղաղ պատասխանեց Լէօնիդը, — այն ժամանակ կը հաւատամ, և

կը սփոփւեմ, և կ'օրհնեմ: Բայց ոչ, Ելենա, — այս սանդուխքը այնքան բարձր է, այնքան ծանր, այնքան սառն, — ուրեմն ինչպես կարող է նա լինել ոսկէ սանդուխք? կարող են արդեօք նորա կարծր աստիճանների վրայով անցնել անձայն խնդացող կոյսերի նուրբ ոտերը? Ելենան ոչինչ չը պատասխանեց դորան: Գնաց: Եւ թողեց նորան մեայնակ իւր վշտի հետ միասին: Գնաց իւր քոյրերի և ընկերութիւնների մօտ, և երկար խօսում էր նոցա հետ ինչոր բանի մասին և խօսքի էր անցնում նոցա, ինչոր բանի թէքելով նոցա:

Գալիս էին և Լէօնիդի մօտ ուրիշները, և մխիթարելով, խոսում էին նորա հետ: Քօյրիկ Լիզան, սիրահարւած գեղեցկուհին պատրաստ էր անվերջ խօսել իւր փեսայի մասին: Եւ յանկարծ, ինքն իրեն ընդհատելով, ասում էր՝

—Սիրելի Լէօնիդ, հաւատա ինձ, — կեանքը այնքան լաւ է, այնքան քաղցր

է ապրել! Միայն ղու մէնակ լքում ես
բերում մեզ բոլորիս վերայ: Դադարիր
ափսոսալուց և տխրելուց: Եղիր, ինչպէս
բոլոր բարի մարդիկն են:

Լէօնիդը հանդարդ պատասխանեց նո-
րան՝

Դու բաղդաւոր ես և ուրախ, գնա հէնց
այդպիսի ուրախների և բաղդաւորների
մօտ, իսկ ինձ թող:

Նա թեթեւ կերպով հառաչում էր և հե-
ռանում:

Գալիս էր Աննա Պետրովնան, Ֆելդշե-
րուհին: Նա նստում էր Լէօնիդի կողքին,
բարակ, ուղիղ, ժպտում էր մեծ բերանի
չոր, բարակ շրթունքներով, վառում էր
ծխախոտը և ասում՝

— Շատ վնասակար է այսքան երկար
ժամանակ ձանձրոյթ զգալ: Դա կարող է
վաղ ազդել ձեր առողջութեան վերայ,
Լէօնիդ:

Լէօնիդը հարեանցի կերպով նայում էր

Աննա Պետրովնայի ծոծրակի վերայ հիւ-
սած սև մազերի ձիգ կապոյցը և լուում էր:
Աննա Պետրովնան շարունակում էր՝

Անհրաժեշտ է միջոցներ ձեռք առնել:
Ամենից լաւ է բժշկի դիմել, բայց և, մին-
չև բժիշկի դալը, կարելի է մի բան ձեռ-
նարկել: Մարմնամարզութիւն, խաղեր,
լողացում, — այդ ամէն ինչը կարող է փո-
խել ձեր տրամադրութիւնը դէպի լաւը:
Դուք այսօր լւացել եք, Լէօնիդը?

— Դեռ ես ոչ, — պատասխանեց Լէօնիդը:

— Ես ձեզ խորհուրդ կը տայի, հէնց
այժմ և եթ լողանալ:

Նա երկար բարակ մատերով նեղ ճար-
մանդով սև գօտիկից հանում էր փոքրիկ
ժամացոյցը, ուշադիր նայում էր նորա
մուգ-սպիտակ թւացոյցի վերայ, մի բո-
ւյլ է ընկնում էր մտածմունքի մէջ և ա-
սում էր՝

— Այո, այժմ իսկ և իսկ յարմար ժա-
մանակն է: Ուրեմն պնացէք, Լէօնիդ, յար-

մար ժամանակը մի բաց թողէք, երբ դեռ արեգակը աշնքան իարձր չէ:

— Լաւ, — ստում էր Լէօնիդը:

Նա գնում էր լողանալու: Ոչ աշնքան լախն և խոր հանդարտ գետը երկար աղեղնաձև ծռում անցնում էր հին տան պարտիզով: Դաշտերի հեռուն կանաչում էր նորա հետեւից, հանդարտ, տխուր, իւր լուսթեան մէջ սուզելով հեռաւոր ձայները:

Լէօնիդը մտնում էր սառը ջրի մէջ, և լողում անցնում էր ափի միւս կողմը և յետ էր դառնում: Յոռատու էր ջրի սառը խորքում և, կեանքի մասին չէր, որ նա խօսում էր Լէօնիդին: Մահւան մասին, սառը, հանգիստ, սփոփող, տանող չար խոնջից անվերջ անապատում, անմիտ վառուղ Դրակոնի աչքերի տակ:

Լէօնիդը անշտապ հագնւում էր: Նա կամացուկ անցնում էր ափի խոնաւ աւազի վրայով, մարգագետինների ջերմացած

արօտի վրայով, ծառուղիների մանր չոր աւազի վրայով, և հողը թեքու էր նորա մերկ գարշապարի տակ, մայրենի, սիրելի հողը, այն հողը, սրի մէջ քնած է նորա մայրը և ցողապատ արօտը նուրբ կերպով փաթաթւում էր մինչև ծնկները մերկ նորա ոտներին:

Միբելիդ իմ հող, քեզանից չէ որ ծագել է ամբողջ հողային կեանքը? Բայց խոնարհելով վշտահար պատանու գարշապարի տակ, կեանքի մասին չէ որ դու յիշեցնում ես նորան, սփոփող հանգստութեան ես կանչում դու քո խորութեան, խաղաղութեան և խաւարի մէջ:

Լէօնիդը վերադառնում էր մոխրագոյն սանդուխքի ստորոտը գտնւած նստարանին: Եւ նորա ոտներին հպւում էր քարէ աստիճանների սառնութիւնը, և ծիծաղում էր ոմն անտեսանելին, կրկնելով — Ապա ուր է ոսկէ սանդուխքը?

Ծխախոտի թեթեւ ամպիկը կապուտին

էր տալիս, տարածելով ամառային տաք առաւօտեան օդում, — ինչպէս խնկի ծուխ կապտին էր տալիս ծխամած ամպիկը: Աննա Պետրովնան ծխում էր, նստած նստարանին, և, ժպտալով Լէօնիդին, նայում էր կանաչի վաղորդեան ցօղով ծածկած նորա ոտներին:

— Ահա այսպէս աւելի լաւ է, — ասում էր նա:

— Այժմ ապա պարապեցէք մարմնամզութեամբ, լողանալուց յետոյ դա շատ օգտակար է: Դէհ, անենք, ահա ինչ:

Նա կիտում էր յոնքերը, և ամբողջ նորա նիհար երեսը արտայայտում էր լուրջ գործնական մտազբաղութիւն՝ մի րոպէ մտքի էր ընկնում, և, վերջապէս անւանում է, մի որեւէ մարմնամարզական վարժութիւն: Լէօնիդը հնազանդ կատարում էր նորա կարգադրութիւնը և մէկը միւսի յետեից կատարում էր մի քանի վարժութիւններ: Յարմար էր մարմին շարժ-

ւել թեթեւ, կարճ ամառային շորի մէջ, կուրծքը թեթեւ շնչառում էր բարակ սպիտակ քաթանի տակ, — բայց նորա երեսը խաղաղ էր ու անխնդում, և ժպիտները չէին ծաղկում նորա վերայ, և հէնց դորա համար էլ կողմնակի մարդուն տարօրինակ էր թւում նայել այդ պարտիզում կատարող մարմնամարզութեան վերայ, — բարձր մոխրագոյն, դէպի հին տունը, էլ աւելի բարձր, դէպի նորա աշտարակը տանող սանդուխքի ստորոտում գտնւած աւազուտ հրապարակի վրայ:

Բայց Աննա Պետրովնան գոհ էր: Նա լուրջ հաշւում էր շարժողութեան տեմպը:

— Մէկ! Երկու! Երեք! Չորս!

Երբոր, նորա կարծիքով, բաւական էր, նա փոխանակ «Չորս» ասում էր՝

— Կանգնիր!

Եւ հնարում էր նոր վարժութիւններ:

Երկու շարժողութիւնների ընդմիջոցին կրկնում էր՝

—Ամենագլխաւորը, շնչեցէք աղատ և խորը: Նորմալ շնչառութիւնը — լաւ ինքնազգացութիւնը ամենանշանաւոր պայմաններից մէկն է:

Լէճնիդը նայում էր նորա լուրջ դէմքին, նորա դուրս ցցւած մոնպոլական ծնոտնեւրով նիհարաւուն մուգ աչտերին, և մտածում էր, որ նա ամբողջովին նման է ուրիշի խօսքերով լցւած, մի մեքենայական բուրբիկի, և որ նա ինքն իրեն երբէք ոչ մի բան մտածելու ընդունակութիւն չունի, և ոչ մի բան աշխարհում ոչ մի անգամ իւրօրին չի գգացել: Եւ նա մտածում էր, թէ որ երկրի վրայ ապրելու էլ պէտք լինի, այդ դէպքում լաւ կը լինի — ահա այդպիսի «օրգանիզմով»:

Եւ Աննա Պետրովնան ասում էր՝

—Մարդկային օրգանիզմը իւր կանոնաւոր զարգացման համար պահանջում է որոշ պայմաններ, որոնք քիչ թէ շատ ճիշտ կերպով, գիտութիւնը հաստատել է: Դէհ,

աղատ շարժումները բաւական են: Այժմ մենք կը պարապենք վաղ տալով: Ես վաղում եմ, դուք իմ յետեւից հասնում էք: Դուք յիշում էք, յոյս ունեմ, ինչպէս է հարկաւոր վաղելու ժամանակ իրանը բռնել? գլխաւորապէս շնչեցէք աղատ և խորը:

Աննա Պետրովնան դէն էր ձգում հանգած պապիրոսը, վեր էր կենում, ուղղում էր իւր մանիշակագոյն ներքնազգեստի տխրամած ծալքերը, և ծափին տալով, համաչափ հաշւում էր՝

—Մէկ! Երկու! Երեք!

«Երեք» խօսքով նա պոկւում էր իւր տեղից և սլանում էր կեճի ծաւուղով, արմունկները սեղմելով կողքերին և ուսերը յետ տանելով, որպէսզի կուրծքը աւելի աղատ շունչ քաշէ: Բայց նորա դէմքը մնում էր հոգատար արտայայտութեամբ և նորա բարակ շրթունքները թոյլ և կեղծ կերպով ժպտում էին, ճիշտ համաձայն յօրի-

նած լինէր դա:

Լէօնիդը վազում էր նորա յետևից ոչ կամաց, ոչ շուտ, ոչ յետևից հասնելով և ոչ յետ մնալով: Նորա բարձր բաց ոտները շարժումները գեղեցիկ և թեթև էին, և նորա ձեռքերը շարժում էին, ինչպէս վազող պատանի կիսաստծոյ ձեռները, նորա դէմքը մնում էր տխուր, և ժպիտը չը կար նորա ալ, նորա նուրբ շրթունքների վերայ, և բարախում էր սիրտը կրճքում և սեղմում էր թախծի և տխրութեան հեքով, և նորա բիթմական վազը ճիշտ նման լինէր մահւան ճանապարհին գտնւած վերջին սլացող պտոյտի մէջ յափշտակող վազին: Տերևների և արօտի կանաչ ուրախութեան վերայ մանիշակագոյն ներքնախութեան ծածանումը թւում էր նորան, ինչպէս անյուսալի վշտի անտեսանելի ծածանող մի գոյն, որը սլացող կերպով տանում էր դէպի մահւան ճանապարհը:

Վազելով մինչև գետափը, Աննա Պետրով-

նան կանգնում էր և ասում՝

— Դուք, Լէօնիդ, էլի չը կարողացաք հասնել ինձ: Թէև ես լաւ եմ վազում, բայց և այնպէս գոհ եմ: Եւ ես յոյս ունեմ, որ այս օրւայ վարժութիւնները բարեյաջող ազդեցութիւն կունենան ձեր օրգանիզմի ընդհանուր զրութեան վերայ, ապա ուրեմն, և ձեր տրամադրութեան վերայ:

Լէօնիդը շնոհակալութիւն էր յայտնում Աննա Պետրովնային, և գնում էր մշտական մոխրագոյն սանդուխքի ստորոտում գտնւած իւր նստարանի մօտ: Եւ, նայելով նորա բարձր խիստ աստիճաներին և ծանր ճաղաշարքերի խիստ գծերին, նա անյուսալի թախծութեամբ մտածում էր՝

— Կը մեռնեմ վշտից, իսկ դու, երբէք ոսկէ սանդուխք չես դառնալ, և չեն իջնիլ դէպի ինձ հոգին յափշտակող և թախիծն ու մահը յաղթող սքանչացման կախարդող աւետարներները:

Ծածկում էր աչքերը, և անցում էին

նորա առաջով վշտի լրաբերները: Եւ նոցա զգեստները սպիտակ էին, և նոցա թևերը սև էին, երկար և սուր, և նոցա խիստ շրթունքներից ընկնում էին դառնագին խօսքեր: Ահա նորից տարածւում էին յալտնի չէ ում վեհերոտ ձայները, — կուսական ձայները հնչում էին խռոված և ուրախ:

Լէօնիդը բաց էր անում աչքերը: Նրա առաջ կանգնած էին քահանայադուստրներ, ալաթուշ, խռովայոյզ — ուրախ աղջիկներ՝ Ալևտինա, Անտոնինա, Վալենտինա և Զինաիդա:

Նոքա հրհրում էին մէկը միւսին, քըչփչում էին, և, վերջապէս, մեծը, Ալևտինան, ասում էր Լէօնիդին՝

— Ընկերացէք մեզ մեր զբօսանքին Լէօնիդ:

— Ես զբօսեմ լու ցանկութիւն չունեմ, — պատասխանեց Լէօնիդը:

— Իսկ այստեղ ձեզ հետ նստել կարելի

է, թոյլ կը տաք, Լէօնիդ? — հարցնում էր Անտոնինան:

— Խնդրում եմ, նստեցէք, — պատասխանեց Լէօնիդը հանգիստ և ոչ ուրախ: Քոյրերը կողք-կողքի տեղաւորւում էին: Նոցա բաց գոյնի շորերը դուրս հեռ միասին ինչոր խշխում էին, կարծես թե թևակի օսլայեամ լինէին: Նոքա քըքշում էին, իրար երեսի էին նայում, և խօսակցութիւնը բաց էր անում արդէն երրորդը, կարգով:

Ինձ շատ դուր է գալիս ձեր պարտէզը, — ասում էր Վալենտինան:

Եւ փոքրը, Զինաիդան, խօսում էր նորանից յետոյ՝

— Շատ գեղեցիկ սանդուխք է, իսկ վերեւից, աշտարակից, զարմանալի, հիասքանչ տեսարան է բացւում դէպի ամբողջ շրջակայքը:

Ես չեմ հասկանում, — ասում էր Ալևտինան, — ինչպէս կարելի է տաղտուկ

զգալ, երբոր ունես այսպիսի շքեղ տուն
այսպիսի գմալեցուցիչ սանդուխքով, և
այսպիսի մեծաշուք աշտարակ այդպիսի
գերազանց անսարանով:

Անտոնինան ասում էր՝

— Հաճեցէք մեզ շնորհել մի մեծ բաւա-
կանութիւն, բարձրանանք ձեզ հետ աշ-
տարակը շրջակայ տեսարանները դիտե-
լու համար:

— Գնանք, — անտարբեր ասում էր Լէօ-
նիդը:

Քահանայադուտորները խնդագին սլա-
նում էին դէպի վեր, իսկ նոցա յետեից
գնում էր Լէօնիդը: Օ՛, ձանձրալի երթ
մոխրագոյն քարէ աստիճաններով: Եւ
քարէ սառնութիւն ոտների տակ և կոշտ
քարեր ոտների տակ:

Դէիպի վեր տանող և տան մուտքի մօտ
պատշգամբում երեք հրապարակներից ա-
մէն մէկում քահանայադուտորները կանգ
էին առնում, հիանում էին և ախ էին
քաշում:

Եւ, վերջապէս, նոքա աշտարակի վրայ
են: Քահանայադուտորները մահանում
էին հիացմունքից:

Ախ, սիրելի երկրային հեռուներ? Դուք
կանաչում էք և ծաղկում էք, և ազատ
քամին է, որ անցնում է ձեր վրայով,
ծածանելով գորշագոյն փոշոտ մրրիկը, —
բայց ամբողջ ձեր գեռափթիթ խնդու-
թիւնը թունաւորւած է մահաւան խոնջով?

Եւ չը կայ Լէօնիդի համար խնդութիւն,
և չը կայ ժպիտ նորա շրթունքներին:
Քահանայադուտորները իջնում են աշտա-
րակից, և նայում են նորա թախծամած
դէմքին: Նոքա բարի են, և ցանկանում
են զբաղեցնել Լէօնիդին և ուրախացնել,
բայց չունեն նոքա սփոփիչ խօսքեր, և
հառաչում են, և գնում են:

Երբեմն գալիս է Լէօնիդի մօտ տեղա-
ցի գիւղական ուսուցչուհին Մարիա Նի-
կօլաւնան, մի ջահել աղջիկ, նա ունի
շատ խելացի դէմք, փափուկ, ինչպէս ձիու

պառոշներ, և հեղ մոխրագոյն աչեր: Նա մշտական ման է ածում իր հետ մի որևէ բարակ, բայց խելացի գրքոյկ, և օգտւում է ամէն մի ազատ ըոպէով, որ կարգայ: Նա ասում է՝

— Լաւ չէ, որ դուք լուրջ կերպով ոչընչով չէք զբաղւում, Լէօնիդ:

— Ես վատ չեմ սովորում, — պատասխանում է նորան Լէօնիդը:

— Ես այդ գիտեմ, — ասում է Մարիա Նիկօլանան, — բայց ես խորհուրդ կը տայի ձեզ պարապել ինքնուրոյն ընթերցանութեամբ: Կան շատ խելօք և շատ օգտակար գրքեր:

Նա խօսում է երկար և խելացի:

Լէօնիդը նայում է նորա երեսին, և մտածում է, նորա փափուկ շրթունքները և նորա հեղ աչքերը չեն սաղում նորա դէմքի խելացի արտայայտութեան, և հէնց դորա համար նա ամբողջովին անհեղեղութիւն է ներկայացնում: Փոքրիկ,

ոչ տգեղ, իրանաւետ, գեղեցիկ սանրւածքով, գեղեցիկ, թէև համեստ հագնւած, — բայց և այնպէս ինչ որ անհեղեղութիւն կայ նորա մէջ: Եւ ինչ է նա թութովում գրքերի մասին, — ա՛հ, յիմար? ինչ կարող են գրքերը ասել նորան, մոխրագոյն քարէ սանդուխքի վայրի սառնութեան տակ անձկութեան մէջ տառապողին?

Տան մէջ ապրում էին շատ ջահել աղջիկներ և ջահել կանայք, — և շատ էին գալիս նորանց մօտ տունը ջահել ընկերուհիներ, — և նոքա բոլորը Լէօնիդի հետ բաց էին անում բարի, սփոփիչ զրոյցներ, — և նոցանից ոչ մէկը ընդունակ չէր սփոփել նորան:

Հաւաքեց Ելենան իր աղգականուհիներին և ընկերուհիներին, և ասաց նոցա՝

— Մենք բոլորս էլ ափսոսում ենք մեր սիրելի Լէօնիդին, որը չի ցանկանում սփոփել: Նա յամառութեամբ վերադառ-

նում է մեծ սանդուխքի վարի հրապարակի նստարանի վրայ և նայում է սանդուխքի մոխրագոյն, սառը աստիճաններին։ Թւում է նորան, որ սանդուխքով իջնում են վշտի անտեսանելի լրաբերներ՝ անվերջ շարքով անցնում են նորա առաջով և ասում են նորան դառն խօսքեր, — պախարակում են կեանքը և փառաբանում մահը։ Բայց մենք կը հալածենք չար լրաբերներին։ Յանուն Նորա, ոյլ ծնւեց, որ արդարացնի կեանքը և յազթի մահը, մենք կը հալածենք նոցա։ Վշտի մոխրագոյն սանդուխքը մենք կը կերպարանափոխենք գեղեցկութեան և ոգևորութեան ոսկէ սանդուխքի։

— Ուրեմն ինչպէս անենք այդ? հարցրին նորան քոյրերը և ընկերուհիները։

Եւ պատմեց նոցա Ելենան իր մտադրութիւնը։ Նոցանից մի քանիսը, — ճշմարիտն ասած, քչերը, — համաձայնեցին միանգամից, իսկ միւսները վիճում էին

և հրաժարւում։ Նորանց անյարմար և ամօթալի էր թւում կատարել այն, ինչի մասին ասում էր Ելենան։ Նոքա վախենում էին, որ նորանց կը դատապարտեն դրացիները, և որ նոցա վերայ կը բարկանան նոցա ծնողները։ Վիճում էին և երկար համոզում էին նոցա մնացեալները, — մի քանի օր անցաւ այդ խորհրդածութիւնների մէջ, — և, վերջապէս, բոլորը համաձայնեցին։ Եւ շատ էր նոցա թիւը, ջահել կանանց և աղջիկների, Լէօնիդի ազգականուհիների և նոցա ընկերուհիների՝ — երբոր Ելենան հաշւեց նոցա, պատրաստ գալու ոգևորութեան շարքերով Լէօնիդի մօտ, — թիւը քսանհեօթն էր։

Տօթային օրը նորից թեքւում էր, և հանգիստ էր լռութեան մէջ ընկղմած հին տան շրջակայքը։ Կեճիների սոււերները, ինչպէս երկար ճանապահից խոնջացած ճամպորդուհիներ, յոգնած իջան մոխրագոյն սանդուխքի վարի աստի-

ճանները վերայ: Լէօնիդը նստած էր իր սովորական տեղում: Նա գիտէր, որ մայր մտնող արեգակը շուտով կերևայ կեճի ծառուղու արանքներով, և կարճ փաղաքշալից-ալազոյն յոյսով կը ջերմանան մոխրագոյն աստիճանները, որպէսզի մի քանի րոպէից յետոյ նորից սառչեն և քարանան իրանց աղօտ, մոխրագոյն անյուսութեան մէջ: Յամառ թախծութեամբ ասում էին նորան կամացուկ առաջով սահող վշտի լրաբերները՝

— Ծիծաղի և ուրախութեան խաբէութեամբ հրապուրում է կեանքը, — մի հաւատալ նորա հրապոյրներին:

— Բազմաթիւ են գերող մոլորութիւնների և գայթակղութիւնների ճամպաները, բայց ճշմարտութեան ճանապարհը մի է:

— Մահւան ճանապարհ:

— Ծիծաղում է կեանքը նոցա վերայ, ով երազում է արդարացնել նորան:

— Միայն մահւան մէջն է — ճշմարտու-

թիւնը — միայն մահւան է պաականում ճշմարիտ յաղթութիւնը:

Եւ գալիս էին մէկը միւսի յետեից: Բայց ահա եկաւ Ելենան: Նա ասաց Լէօնիդին, — և նորա ձայնը թեթևակի յուզմունքից դողում էր՝.

— Կանցնեն կարճ րոպէները, և ոսկէ սանդուխքի վրայով կանցնեն սիրելի կեանքը փառաբանող ոգևորութեան աւելաբերունքները: Եւ դու կուրախանաս նոցա, Լէօնիդ?:

— Այո, — ասաց Լէօնիդը, — օ եթէ նոքա գային, բայց ահա առաջ միշտ նոյն սովորական նսեմութիւնն է և մոխրագոյն քարի սառնութիւնը և աստիճանների վերայ քամհար եղած մոխրագոյն փոշին:

— Սպասիր, — ասաց Ելենան:

Նա դանդաղ բարձրանում էր աստիճաններով և երկար ժամանակ հետևում էր Լէօնիդը արևի տակ նորա թեթև վարդագոյն շորի փայլին: Նա անյայտացաւ հին

տան դռներով: Եւ ոչինչ չկար պարտի-
զում, և ամբողջ շրջակայքը սուղւած էր
տարօրինակ լուսթեան մէջ: Արեւելքում,
ինչոր տեղում, զգայուն լուսթեամբ հա-
մակւած պարտիզի ծառերի յետև մանի-
շակագոյն, արձիճային մրբիկի նախազգա-
ցում կար:

Յետ քաշեցան մոխրագոյն աստիճան-
ների կեճիների սոււերից, և հանդարտ
լոյսը ընկաւ Լէօնիդի ոտներին:

Այն ժամանակ յանկարծ սահողութիւնով
իջնող վշտի լրաբերներն մէջ տարօրինակ
իրարանցում առաջ եկաւ, և նոցա դէմ-
քերի վերայ արտայայտեց սաստիկ վախ:
Ողբազին, նման հանգստութիւնը վրդով-
ւած թռչունների ձայնին, նոքա տարա-
ծեցին հանդարդ սլացող երեկոյեան օդի
մէջ իրենց սուր- սև թևերը, և արագ եր-
կար շարքով սլացան դէպի երկինք: Խոց-
ւած երեկոյեան ալագոյնով և կապտա-
գոյն բարձրութեան սաթանման կանաչա-

գունով, նորանք կանգնեցին, ինչպէս մի
ամպի զանգւած, և նոցա ձայները նման
էին այն ժամանակ հեռաւոր որոտի ար-
ձագանքերին: Զարմացաւ Լէօնիդը և բար-
ձրացրեց աչքերը դէպի իր հին տան բարձր
աշտարակը: Հրաշալի տեսարան ներկա-
յացաւ նորա աչքերին:

Խնդազին կանանց և աղջիկների շարքը
անշտապ իջնում էր բարձր աշտարակից
սանդուխքի աստիճաններով: Երեկոյեան
արշալոյսի ճառագայթների մէջ ալագոյն
անմեղութեամբ ուրախանում էին, ոսկե-
գունի տալով, յանկարծ կենդանացած
աստիճանները սիրելի աւետարեութիւնների
նուրբ, մերկ զարշապարների տակ: Թե-
թև տիւնիկաները սփածանում էին խոն-
դազին գնացողների և խնդացող աւետա-
րեութիւնների իրանաւէտ մարմինները,—
և նոցա տիւնիկաների գոյները, ինչպէս
փողփողուն ալագոյն կրակների հոսանք
և բոցավառ վարդեր, սաթագոյն և կա-

հաշ լեռնակարսներ լինէին ասես: Նոցա սիրելի ուսերը ուրախանում էին քամու և արեգակի համբոյրներով, և մերկացած թևերը նոցա ցնծում էին ալանալով ծիծաղող արշալոյսի ալագունով, և ուրախ էին թեթև շարժման մէջ մինչև վերը բաց նոցա ոտերը, և աւետաբերունէիների խընդագին մերկ գարշապարների տակ կերպարանափոխեցին սանդուխքի սառը աստիճանները ուրախ ծիծաղի, — և ոսկէ դարձաւ Լէօնիդի աչքերին սանդուխքը, գեղեցկութեան և ոգևորութեան սանդուխքը:

— Սիրելի աւետաբերունէիներ, — ասում էր Լէօնիդը տարածելով դէպի նոցա ձեռքերը — օ, ուրախութեան սիրելի աւետաբերունէիներ:

Ուրախ և թեթև անցնում էին Լէօնիդի առաջով, և ասում էին նորան ուրախութեան և սիրտփանքի խօսքեր:

— Ստեղծագործելով գեղեցկութիւնը ու-

րախանում ենք, — ասում էր Ելենան, — և մեր վիշտը կերպարանափոխում ենք թեթև ուրախութեան:

— Ծարաւի ենք սիրոյ, և սիրում ենք, և ուրախանում ենք, — ասում էր Ելիզաւետան:

— Որքան ուրախալի է շնչել երկրի սիրելի օդով! — ասում էր Աննան: — Որքան ուրախալի է իւր մարմինը տալ բնութեան խիստ — փաղաքշալից համբոյրներին!

— Որքան սիրելի է մայրենի հողը մեր ոտների տակ? — ասում էր Ալեքսինան:

— Ինչպիսի ուրախ հեռուներ է բաց աշունը երկիրը մեր առաջը, անծայր հեռուներ? — ասում էր Անտոնինան:

— Ինչպիսի քաղցր բուրմունք ունեն ծաղիկները? — ասում էր Վալենտինան: — Ինչպիսի ուրախութեամբ շնչում են երկրային արօտները?

— Ինչպիսի ուրախութիւն է — համփառ — նալ բարձր, բարձր, զմայլեւ երկնքով և

աստղերով?—ասում էր Զինաիդան:

—Այնքան շատ ուրախութիւններ կան երկրի վերայ?—ասում էր Մարիան,— և ուրախացուցիչ է աշխատանքը, և սփռփիչ են խորիմաստ գրքերը:

Եւ բոլոր քսանեօթը կանայք և աղջիկները անցան Լէօնիդի առաջով, փառաբանելով կեանքը և հրճւելով նորանով:

Եւ յետոյ շրջապատեցին նորան, պտըտւեցին թեթեւ վազով, գրաւում էին նորան ոգևորութեան ուրախ և թեթեւ պտոյտով, և երեկոյեան ցողով թաց արօտի վերայ կազմեցին ուրախ, մոլեգին խմբակաքաւ:

Իսկ նորանց վերեւ բարձրութեան վերայ գոռում էին ծանր ամպերը, և արագ մթնում էր հրկինքը, և խռովութիւն ու ցասում էր տիրում, և կատաղած վշտի լրարեւոյնների ձայներն էին որ լսում էին: Եւ որոտին, և կայծակի փայլին, և փոթորկի ձայներին, և տառափի սառը հե-

ղեղին պատասխանում էին երկրային խելակոյտ ոգևորութեան մոլեգին, ցընծալից ձայները: Իր համար էր ուրախանում ցնծացող պատանեկութիւնը, սովորական հողայինը կերպարանափոխելով հոգին ոգևորող և գեղեցկացնող արտասովորութեան:

ՄԱՍՈՒԼԻ ԿԱՐԾԻՔԸ

«Խնչու ջախջախւած են երջանկութեան թեւերը», Կ. Մօրօզովայի, թարգմ. Յակովբ Գեւջեան, Թիֆլիս 1911, գինն է 3 կոպ.

Միայն երեք կոպէկ արժէ այս զմայելի գրքոյկը, որի հայերէն թարգմանութիւնն ուղղակի օրինակելի է. գրեթէ ոչ մի թերութիւն, նիւթ ընդհանրապէս շատ գեղեցիկ է. հեղինակը մի քնքոյշ պատկերով բացատրում է, թէ ինչ է երջանկութիւնը:

Ես կցանկայի, որ բոլոր գրագէտ հայերը, սկսած մանուկներից մինչև ծերունիները, բոլորը կարգային համեստ արտաքինով այս սքանչելի գրքոյկը:

Մ. Մատենճեան

«Նոր Դպրոց»

Այս անգամ Գեւջեան ամուսինները տուել են Լէօնիդ Անդրէեւի «Անդգուշութիւն», Կ. Մօրօզովայի «Խնչու ջախջախւած են երջանկութեան թեւերը», Դ. Այգմանի «Հանգոյցի լուծումը» փոքրիկ պատմութեամբները:

Թարգմանութիւնը կատարւած է յաջող, տիպը մաքուր է, գինը մատչելի՝ 3-ից — 5 կոպէկ:

Շատ ցանկալի կը լինէր, որ այդ սերիան շարունակէր և պարբերաբար լոյս ընծայէին հետեւալ գրքոյկներն ևս:

«ՀՈՎԻՏ»

ԳՐԻՉ

ՌՈՒՍ ՆՈՐԱԳՈՅՆ ԳՐՈՂՆԵՐ

Լոյս են տեսել

1. Դ. ԱՅԶՄԱՆ՝ Հանգույցի լուծումը 3 կ.
2. ԼԵՕՆԻԴ ԱՆԴՐԷՅԵԻ Անդգուշութիւն 5 կ.
3. ԿՍԵՆԻԱ ՄՕՐՕԶՕՎԱ՝ Ինչո՞ւ են ջախջախւած երջանկութեան թեւերը 3 կ.
4. Ա. Ի. ԿՈՒԳՐԻՆ՝ Տրամաւայում 5 կ.
5. ՕՍԻՊ ԴԻՄՈՎ՝ Վեստալուհի 5 կ.
6. ՖԷՕԴՐ ՍՕԼՕԳՈՒԲ՝ Ոսկէ Սանդուխթ 8 կ.

Պատրաստում են տարագրութեան համար հետեւեալ հեղինակների գրածները՝ ԵՎԳԵՆԻՅ ՉԻՐԻԿՈՎ, ՍԵՐԳԵՅԻՑԵՆՍԿԻ, ԲՈՐԻՍ ԶԱՅՏԵԻ, ՐԵՄԻ-ԶՈՎ, ՍԵՐԳԵՅ ԳՈՐՈԴԵՑԿԻ ԱԻԵՐ-ԶԵՆԿՕ, եւ այլն:

Վաճառում են Թիֆլիսի գրավաճառանոցներում:

Պահաւոր՝ Тифлисъ, Елизаветинская, 114. Генджиянъ.

Հայաստանի Ազգային գրադարան

NL0432384

13.557